

DOSLOV

Druhý svazek Statí a projevů Stanislava Kostky Neumanna shrnuje úvahy, referáty, polemiky a glosy z jeho pobytu vídeňského, především však z prvního období jeho pobytu moravského v Řečkovících, kam přesídlil s Boženou Hodačovou začátkem dubna roku 1905. Odchodem z Prahy nemínil Neumann přerušit svou dosavadní činnost publicistickou, vydavatelskou a politickou; i ve Vídni usiloval o další vydávání Nového kultu (za daných okolností byl ovšem tento pokus odsouzen k neúspěchu) a spolupracoval s vídeňským anarchistickým hnutím. Anarchistické revue, vydávané již na Moravě, vyšla pouze tři čísla, a tak je velká většina Neumannových textů z této doby otištěna ve Svozilově Moravském kraji, v jehož redakci básník působil od jara roku 1906 až do podzimu roku 1907.

Změna prostředí přispěla k značné modifikaci celého komplexu Neumannových názorů, ať již se dotýkaly otázek politických, nebo výkladu anarchistického učení, anebo významu umění pro soudobou společnost. Odstup od poměrně úzkého a víceméně uzavřeného okruhu, v němž se Neumann v Praze pohyboval, těsnější sepětí s životní i společenskou skutečností, násobené ještě poznáním venkovského života v „řečkovické idyle“ a stykem s blízkým Brnem, kde se řada problémů jevila příchodnímu z „království“ ve vyhrčenější podobě (například otázka národnosti, stav a možnosti anarchistického hnutí, kulturní a umělecká problematika, moravský provincialismus, separatismus aj.), způsobil zesílení nedůvěry „v samospasitelnost jistých myšlenek“. Poznávání problematiky moravského života mu dovoľovalo pozorovat dění v Čechách z odstupu, který řadu otázek, zasazených do širší společenské struktury, osvětloval z pozměněného zorného úhlu. „Politicky a sociálně vnucoval se mi rozdíl mezi ideologií a skutečností,“ píše Neumann ve vzpomínkách (Básník a politika) na toto období svého života.

Postupná proměna Neumannových názorů na anarchistické učení, opřená o poznání rozdílu mezi ideologií a skutečností, je zásadnější a hlubší, než se zdá při prvním pohledu na jeho neúnavnou polemičnost, výpady a invectivy. Jestliže se dříve opíral ve svém vztahu ke skutečnosti o anarchistické postuláty, fakta měřil anarchistickým učním a přizpůsoboval poznání společenské problematiky anarchistické ideologii, hledá nyní relace zpětné. Přistupuje k českému politickému životu jako k určité struktuře, jejíž jednou součástí je i anarchistické hnutí. Chápal-li dříve anarchismus jako učení stojící mimo buržoazní společnost či nad ní, chápe jej nyní jako jednu součást všeho pokrokového úsilí této společnosti. Odtud pramení i jisté zrelativnění apodiktických anarchistických postulátů a přímá kritika anarchistického dogmatismu a sektářství. Neumann zapojuje anarchistické hnutí do celkového vývoje společnosti a vítězství pokroku v jakékoliv oblasti kvituje jako příspěvek k osvobození člověka. Fronta jeho spojenců se rozšiřuje, aniž ovšem cokoliv slevil ze svého zásadního odporu ke klerikalismu, militarismu, měšťactví apod.; Neumann pléduje pro spojenectví „bez ohledu na programové rozdíly“. (V tomto směru je poučný například jeho vztah k Janu Herbenovi.) Hledá širší platformu, rozvětvenější spolupráci, a to především *uvnitř české společnosti*: „Frontu na všechny strany, pro každého, kdo přichází s čistým svědomím, a proti každému, kdo stojí v cestě úplnému vývoji národa.“ Tento příklon k řešení domácí problematiky je charakteristický již pro první léta moravského pobytu a jeví se jako nápadný rys ve srovnání s obdobím předcházejícím, v němž byly mnohem výrazněji akcentovány mezinárodní vztahy představitelů anarchismu.

V devadesátých letech a na samém začátku prvního desetiletí našeho století zdůrazňoval Neumann zejména internacionální zdroje a úkoly anarchistického učení; nyní si charakteristicky všímá (například v rozsáhlém historickém exkurzu O jednom letáku) minulosti domácího anarchistického dění a soudobý stav hnutí i jeho ideologii se pokouší

vidět jako výslednici konkrétních historických relací. Proto také interpretuje pokrokové hnutí let devadesátých jako jeden ze závažných činitelů při vzniku českého socialismu. Zdá se, jako by si vytvářel zázemí, na němž bude moci dále stavět reálnější představu budoucí společnosti. Svůj ideál příštího společenského zřízení, v pojetí anarchistického učení dosti mlhavý, sice neopouští, ale vtažen do všednodenní skutečnosti začíná chápat, že je třeba nejen útočit a odrážet útoky, ukazovat na negativní rysy a odhalovat „šmoky“ brzdící jakýkoliv krok kupředu, nýbrž že je nutno v rámci české společnosti vytvořit silnou frontu proti reakčním silám. „Nikdy žádný anarchistu,“ píše Neumann v letech dvacátých, „neměl jasnou představu o předrevolučních, revolučních a porevolučních úkolech pracující třídy. Všichni ve skutečnosti spoléhali toliko na sílu principů, úspěch propagandy, dobré pudy lidské. Kromě výjimečných příležitostí byli mimo politický život, vždycky v oblacích. Tohle jsem pocítil velmi naléhavě, když jsem se konečně seznámil s obecným životem.“

Vidina budoucí společnosti svobodných individuí byla sice natolik inspirativní a přitažlivá, že získala mnoho přívrženců a podnítila tvorbu řady uměleckých děl, avšak vlastní síla anarchistického hnutí byla přece jen v negaci společenského řádu a v kritice jeho představitelů. Ale i tento úsek Neumannovy činnosti se podstatně mění. Neumann-polemik se už nechápe každé příležitosti, kterou bohatě poskytoval nabubřelý a zároveň úzkoprsý postoj české buržoazie. Vedle temperamentních invektiv vyzvedá nutnost soustavného a účinného kritického odporu, který má být založen na rozboru konkrétních faktů a přísně logickém myšlení. Zdůrazňuje význam vzdělání, rozumu, vědomé účasti na přeměně světa proti revolučnosti pouze citové, instinktivní, impulzivní. Rozdílnost obou postojů uvědomil si Neumann ostřeji právě v moravském prostředí; nepohyboval se zde jako v Praze ve skoro výhradně revolučním ovzduší, v němž revolucionáři „žijí v opojení, klamou se o pravém stavu věcí a sami přestřelují“. Neumannův racionalistický přístup ke skutečnosti se však neztotožňuje

se „skrčeným“ racionalismem masarykovského realismu, který „dusí nadšení a láme činorodost“ a s jehož „sterilním reformismem“ se často utkal. Důraz na neemfatické, rozumové řešení otázek je v přímé souvislosti s Neumannovou orientací k domácí, české problematice. Spontánní přístup stačil v době víceméně abstraktních představ o přeměně světa; konkrétnost domácích úkolů vedla i ke konkretizaci řešení, jež bylo nemožné bez racionálního rozboru, kterému stále chyběla — jak konstatoval později sám Neumann — skutečná „vědecká analýza zákonů hospodářského a sociálního vývoje...“

Neumann má nechuť k sektářským sporům, které vždy provázely anarchistické hnutí. Usiluje zachránit identitu anarchismu s pokrokovým rozvojem celé lidské společnosti, neboť si je vědom, „že budoucí společnost bude výslednicí křížících se našich snah a všeobecné úrovně, že tedy pravděpodobně nedá ihned za úplnou pravdu žádnému z nás. To, pokud jsme poctiví, činí nás tolerantními.“ Z této „tolerance“ plynou určité zvláštnosti Neumannova pojetí anarchistické ideologie. Na jedné straně se jeho představa utváří v negování reakčních systémů a ideologických koncepcí, o nichž se Neumann domnívá, že jsou cizí historickému boji dělnické třídy, na straně druhé pozitivně rozpracovává některé postuláty, zbavené dřívější izolovanosti a jednostrannosti.

Neumannův negativní postoj lze názorně demonstrovat na jeho vztahu ke klerikalismu, šovinismu apod. i na jeho kritice realistické lidové strany a zvláště pak sociální demokracie, u níž se nesoustřeďuje pouze na odhalování kompromisnického oportunismu. Nesouhlasí především s taktikou politické práce, jak ji praktikovala strana sociálně demokratická, protože právě zde spatřuje největší nebezpečí pro uskutečňování nového společenského řádu, v němž nesmí svoboda platit pouze pro společnost jako celek, ale v němž bude svobodný i každý jednotlivec: „Jsem proti sociální demokracii právě proto, že půdu socialismu stále více v praxi i v programech opouští, jsem proti sociální demokracii, protože znamená v nejlepším případě krajní

a autoritářský socialism, jenž znamená pro mě kulturní nebezpečí.“ V souhlase s anarchistickými představami, které nepočítají se zákonitostí organizovaného třídního boje, propaguje Neumann federativní systém proticentralistický, domnívaje se, že centrální vedení podvazuje volnou iniciativu pracujících. Pro toto své tvrzení nachází Neumann hodně dokladů v praktické práci sociální demokracie. Ovšem i čeští anarchisté — podnícení příkladem francouzského syndikalismu — založili roku 1904 Českou federaci anarchistů a roku 1905 Českou federaci všech odborů, kde Neumann aktivně spolupracoval, neboť již dříve cítil roztržičnost sil a nedostatek organizované práce v českém anarchistickém hnutí. Anarchisté se tím však nevzdávali ideje vytvoření vlády na základě federace autonomních odborových skupin, založené v podstatě na představě společnosti akratické, protistátní, již chápali jako protiklad ke státu autoritativnímu, centralistickému, mezi jehož hlavní propagátory Neumann počítal německou sociální demokracii. Této straně kladl rovněž za vinu koncepci reformu v rámci kapitalistického systému a v kritice, v mnohých rysech oprávněné, nebyl schopen přesně rozlišit úlohu například Bernsteinovu a Engelsovu.

S odmítáním centralismu souvisí i odpor proti reprezentativnímu, zastupitelskému systému vlády, proti parlamentarismu. Protože „emancipace musí být dílem dělníků samých“, vyslovuje se Neumann pro přímou akci a domnívá se, že sama historická skutečnost dává za pravdu jeho odporu k sociálně demokratickému reformismu. Nešetří proto invektivami například na adresu Plechanova při krvavých událostech v Rusku roku 1905: „Současný a živoucí příklad Ruska ukazuje dostatečně, co krve, násilí, pohrom, nepořádku je třeba, aby se dosáhlo aspoň těch ‚rozumných reformů‘ od vlády, jež jen krok za krokem ustupuje před silou revoluční.“ Plechanovský reformismus, demaskovaný v údobí ruské revoluce, představuje Neumannovi důkaz neschopnosti sociální demokracie vést dělnickou třídu k vítězné revoluční akci. Proti oportunismu, pasivitě Ple-

chanova a náboženské pasivitě Tolstého vyzvedá činnost, aktivitu lidí typu Maxima Gorkého.

V pozitivním rozpracování anarchistických postulátů dospěl Neumann k formování myšlenky takzvaného *českého socialismu*, který byl v podstatě aplikací některých myšlenek kolektivistického anarchismu na specifikum českých poměrů, aplikací plynoucí z úsilí učinit z anarchismu závažného „činitele v národním vývoji“. Jedním z významných rysů „českého socialismu“ byl nový pohled na národnostní otázku; proti anarchistickému antipatriotismu, který Neumann nyní kvalifikuje jako pohodlný radikalismus, staví „pocit příslušnosti ke kmeni, s nímž má člověk společnou řeč, jehož údem jest a jako pracovník spolučinitelem jeho kultury“. Tento programový posun souvisel nejen s Neumannovými moravskými zkušenostmi (Brno bylo město se silným německým živlem), ale i s nesouhlasem s národnostní politikou sociální demokracie, z jejížž neúspěchů v této oblasti musel Neumann vyvodit důsledky.

Jinými charakteristickými přívlastky, jichž Neumann pro „český socialismus“ používá, jsou: racionelní, kulturní, pokrokový, nedogmatický. Termín racionelní socialismus, socialismus vědecký, založený na důkladné analýze, na podrobném rozboru podmínek a situace, nepřísluší v Neumannově pojetí socialistickému učení Marxovu (znal Marxovo dílo buď prostřednictvím anarchistických ideologů, nebo z interpretace sociálně demokratických předáků a publicistů), jehož jádro německá sociální demokracie rozmělnila a zdiskreditovala a z něhož vytvořila dogma „rudého Vatikánu“. Nedogmatický socialismus je socialismem „kulturním“, zaručujícím možnost svobodného rozvoje každého jednotlivce, úplnou emancipaci člověka. K problému svobody individua za socialismu se Neumann často vracel a znovu a znovu jej objasňoval. Ne náhodou nazval soubor článků, jakousi bilanci z těchto let, vydanou roku 1909, *Socialismus a svoboda*. (Stejně je ovšem příznačné, že o dvacet let později chce komunista Neumann připsat druhou část této knihy s tématem — *Svoboda jako měšťácký předsudek*.) Myšlenka svobodného rozvoje jedince byla

základním požadavkem anarchistické ideologie, autonomní individualita byla analogií společnosti založené na autonomních federacích. Nejasná představa budoucího uspořádání společnosti, která se neobejde bez určité organizovanosti, vyvolávala nutnost vymezit pojem svobody nejenom jako cíle nových vztahů mezi lidmi, nýbrž také jako „metody“ vybudování těchto vztahů. Neumann interpretuje socialismus jako „pořádek, zharmonizování vztahů mezi lidmi svobodnými“: „Cílem socialismu jest harmonie, metodou jeho svoboda.“ Tato definice je sice vágní a lehce napadnutelná, avšak sympatická svou představou celistvého obrození společnosti, nové renesance lidských schopností.

Klíčová otázka anarchistického hnutí byla otázka taktiky. Neumann rozlišoval tři cesty praktické činnosti anarchistického hnutí: práci odborovou, organizační a vzdělávací. Všechny tři považoval za stejně nutné pro dosažení cíle, i když sám se nejčastěji zabýval prací vzdělávací, neboť se domníval, že není možno uskutečnit novou společnost s lidmi „nevědomými“. S tímto přesvědčením souvisí Neumannova činnost popularizátorská, realizovaná v řadě statí, vyjasňujících základní pojmy: Socialismus, Volnost, Rovnost, Antipatriotismus, Třídní morálka, Syndikalismus apod. Vzdělávací práci však nechápal úzce utilitárně v pouhém sepětí s cíli anarchistické taktiky, nýbrž rozvíjel ji jako komplexní kulturní činnost v zcela konkrétním národním celku. Podle jeho názoru „u kulturního člověka splývají umění, politika a snahy sociální v jedno, v jednu touhu po svobodném a krásném člověku.“ Vytvořit prostor pro takového člověka je možno pouze v myšlenkovém boji, který je zárukou pokroku, neboť „vítězství připadne vždycky myšlence nejkvalifikovanější, té, která prokázala největší životní schopnost.“

Neumann soudí, že údobí tohoto všestranného zápasu v sobě latentně obsahuje budoucí realizace, že odlišná struktura různých národních celků ovlivní rozdílný průběh i trvání budoucích sociálních revolucí. Odtud logicky vyplývá závěr o bohatosti forem revolučních proměn a po-

lemický odpor proti představě, že soudobá společnost je ve svém celku dekadentním, úpadkovým útvarem. Neumann postihl dialektickou souvislost rozporné přítomnosti s neznámou budoucností a aplikuje toto poznání zejména na oblast kulturní tvorby: „Kultura dnešní společnosti zůstane jako základ pro další kulturní vývoj, a bude-li i zmařeno to nebo ono kulturní dílo — a jest právě na nás anarchistech, abychom se snažili vždy a všude zabránovat vandalismu—, nebude vyhlazena naše kulturní tradice, jež umožní nově organizované či obrozené společnosti započaté kulturní dílo přivést k velikému rozkvětu. Abychom mohli lépe, krásněji a zdravěji žít, k tomu nepotřebujeme se vzdávati ani jediné věci ze skutečného kulturního bohatství naší doby. Naopak.“

I když se v letech 1904—1907 zabýval St. K. Neumann konkrétní uměleckou problematikou jen příležitostně, projevilo se zásadní stanovisko, které jsme zde ocitovali, v jeho celkové koncepci vztahu umění a soudobé skutečnosti. Neumann i nyní odmítá požadavky, aby umění vstoupilo do služeb „těch či oněch emancipačních snah“, politických programů a třídních ideologií. Varuje proto před tím, aby se stal ideový aspekt dominantním při hodnocení díla a umění se dělilo na socialistické a nesocialistické. Současně opakuje své staré přesvědčení, „že umění není jen hrou nebo luxem, nýbrž velikým, osudným činitelem v životě. Neokrašluje pouze život. Může dáti věcem nové hodnoty, učí nás viděti stále hlouběji pod povrch, může umožniti život, tvořiti život, dávat mu směr.“ Perspektivistické pojetí dovolilo Neumannovi nejen přesněji formulovat problémy, jimiž se zabýval již dříve, ale také bystře postihnout rozpornost současného stavu a nedávné minulosti moderního umění. Jeho rozbor impresionismu, který mu představuje „podstatu modernosti, jež je pomalu překonána“, je dokladem zasvěceného a tvůrčího přístupu k bezprostředním zdrojům tehdejšího umění. Neumann na jedné straně konstatuje, že impresionismus „znamená konec umělecké konvence, lži, šablony a machy, konec akademičnosti“, neboť „postavil umělce opět *bezprostředně* před přírodu

před skutečnost, jimž ho odcizila tradice akademická,“ na straně druhé však shledává, že došlo „k přeceňování výlučnosti a aristokratické křehkosti“ a v epigonských variacích byl rozmělněn včerejší objev v pózy a nový zvyk. Proto mu impresionismus představuje velkou obrodu, mohutnou etapu vývoje moderního umění, která je však již uzavřena. Obdobně je motivován Neumannův odpor k početně silné skupině epigonů symbolismu, pohrávajících si s mysticismem, stavějících na odiv hieratická gesta a aristokratický odpor k davu.

Neumann cítí, že umění se musí radikálně odpoutat od dožití minulosti, předpokládá, že přijde doba „syntézy“, kdy význam individua bude smířen s významem kolektivity a kdy umění znovu rozšíří své pole sociální působnosti. Brání a propaguje proto zejména ten typ umělce, který udržuje úzké sepětí se sociální realitou a jehož umělecký charakter tvoří s lidským charakterem „harmonický celek“. Takového umělce, který se „vrhne do života“ a chtě nechtě se stává bojovníkem, spatřuje Neumann například v karikaturistech Františku Kupkovi a Jossotovi. Odtud si také vysvětlíme Neumannův zájem o satirickou tvorbu, pro niž vytváří v Šibeničkách orgán s přesně formulovaným programem „umění jako revolučního činitele sociálního, mravního, kulturního“. Okolo Šibeniček, které vycházely nejprve jako příloha Nového kultu a později jako samostatný časopis, dokázal Neumann soustředit významné umělce slovesné i výtvarné (Brunner, Kratochvíl, Gellner, Šrámek, Dyk aj.) k úkolům, které byly tehdy běžně vykazovány z oblasti „moderního umění“. Snaha po soustředění „ideově silného umění“ nezabránila však Neumannovi uvědomit si skutečný stav i možnost této tvorby. Ve jménu socialismu „hřešiti na umění nesmíme“, píše v článku o současných umělcích, hlásících se k anarchismu. „Poskvřnili bychom umění a poskvřnili bychom socialism, tolikráte již znečištěný hrubými a nepovolanými prsty.“

Proto Neumann neulpívá na propagaci pouze jednoho typu umělce a umění; v době, kdy „zlomil... hůl nad sebou samým“, tj. nad svou uměleckou tvorbou, sleduje

s porozuměním nejružnější pokusy vymanit se z neplodného opakování pseudomoderních prací a konzervativních forem. Na příkladu Kalusových imitací národní písně a Šrámkova úsilí „studiem národní písně dosíci výrazu, který by (autorovy) city přibližoval lidovému cítění,“ demonstruje vývojové možnosti i stereotypnost a neplodnost řešení dobové umělecké problematiky. Neumann předpokládá, že z řady pokusů vymknout se estetiky symbolismu a impresionismu postupně vznikne nová estetická orientace. Již v roce 1906 formuluje domněnku (která anticipuje některé znaky jeho koncepce civilního umění), že „musí přijít nová krása..., z moderních podmínek vyrostlá,“ jež umožní znovunalezt kontakt se soudobým světem i soudobými konzumenty.

*

Druhý svazek „statí a projevů“ zpřístupňuje dosud málo známý úsek Neumannova publicistického působení v časopisech a v novinách dnešnímu čtenáři téměř neznámých. Léta 1904 až 1907 tvoří v básnickově díle *období přechodné* ve všech směrech jeho činnosti. Této přechodnosti si byl Neumann dobře vědom a sám již tehdy i v pozdějších vzpomínkách zdůrazňuje, že vedle revize dřívějšího názorového systému začal si vytvářet nové pojetí světa, zbavené sektářské dogmatickosti, malé věčnosti. Denní novinářská práce měla své kladné stránky — živý styk s událostmi a nutnost zaujímat k nim stanovisko —, ale zároveň ztěžovala — zájmem o otázky i podružného a maličerného významu — autorův ideový vývoj. Na samém počátku své systematické spolupráce s novinami si Neumann uvědomil, že „žurnalistika... i svou povahou, i svým složením vylučuje většinou klidný, osvícený pohled z ptací perspektivy, takže jako celek podává sice úplný a věrný obraz společenského života, ale na tomto obrazu ctnost a neřest, pravda i blud mají stejné místo, stejnou hodnotu, jsou jednotkami, které tvoří celek, jednotkami a ničím více. Žurnalista, i když máme na mysli skutečné charaktery, je příliš zúčastněn v denním zápasu, jenž mu jen zřídka

ponechává čas povznést se, musí s dětmi mluvit dětsky, musí o malých věcech s malými lidmi mluvit jako malý člověk, což jeho uměním a povinností jest, nechce-li zhatiti kontakt s těmi, kdož jen touto cestou, tímto způsobem mohou procitnouti k lepšímu životu, naučit se dýchat v čistším vzduchu a státi uprostřed hlubších obzorů...“ Jestliže v pozdější době si Neumann vytvoří typ fejetonův, v prvních letech moravského období se v jeho publicistice projevila — jak o tom svědčí náš svazek — roztěkanost ve formě i v obsahu projevů. Ve vzpomínkách Básník a politika konstatuje Neumann se svým obvyklým kriticismem, že v Moravském kraji se učil „vůbec teprve psát“: „měl jsem sice již zárodek jakési páteře, pudem jsem byl veden k tvrdě objektivnímu poměru k věcem, ale byl jsem... na přechodu.“

Zina Trochová

1. ST. K. NEUMANN V BÍLOVICKÝCH LESÍCH V R. 1907

Ma milí,

reklamám mým dnes peníze, abych mohl
balíček vyplatit, modř. Ti to nebude
dělat velké obtíže. 100 čísel neposlám,
ať jsem jen málo tišknout, a chyběla
by mi později; bez toho setrých čísel ne-
bude se v brze mlt kupovat. Posílám
jen 50.

Korrespondenční děláte tedy sami; ale
připravte se iž abych na každý písem-
ník vám to měla neuvěřim. Cenné
je ve Koblen, ne v Praze, v Praze se jen
převkládá, abych věděli, co se mi konfi-
klovat, když z Koblen telegrafuji! Tak
když bych poslal do Koblen, poslou
také jeden kus mně; když jsem
bych ohyby, tak jím do obrátě posla
zpět. V tomhle čase je již ještě vst.

Posílám rukopisy na nové číslo.
Budu-li chtít, ať sazeji hned, než je
po 15 t. m, dříve nemohu.
Dnes je poslední křesťanů mým k
obědu, vlastně k večeru končí se

ské štáčky, vypravěj' v troubě křímě a já
mám klad.

O sobě ti nic nemužu, protože nic nemůžu.
Přesvědčím každou neděli, a to je vše. Spou-
lečnost nemám žádnou ještě; takle
jsem vyjel s větem o plzeňském a měl
jsem kočku strážnou; Taneček mi tu
nes slivovici a já se po ní povolí.
To je všechno.

Co se Dráncem? Já tě nemohu ani
veselí ustat, bys ho v Olomouci ustat
budu mu psát.

Grundovi povolili sekvestraci.
Bude sám to dělat možná oběť,
mluv škytře se sekvestorem.
Bude psát Kerschlákově, jasně
budu trochu v pořádku.

Kufr zatím nepošle; co je o tom
knižkama Krapotkinovým?

Postu, mímáš vtipy, můžete mi poslat
za 15 Kč. kilo jako křímě.

Jsem mizubý, protože nemám
na expedici.

Pozdravěj a líbej všechno.

Standa

4. ŘEČKOVICE U BRNA, KDE NEUMANN BYDLEL V L. 1905-1907